

Curt Weibull

Curt Weibull, min far, har gått bort vid 105 års ålder. Att jag åtagit mig att själv teckna hans minne beror på att jag känner ett behov av att ge mitt bidrag till den med tiden rätt omfattande debatten om den kritiska — eller Weibullska — skolans uppkomst och den roll Curt spelat i detta sammanhang.

Grundvalen för en sådan framställning bör givetvis tagas i Curt Weibulls egna efterlämnade brev, manuskript och andra handlingar. Problemet är emellertid, att det i hans kvarlåtenskap — med endast något enstaka undantag — inte finns några brev eller manuskript bevarade. Curt har själv sört för att så är fallet. Förklaringen ger han i en av de få brevväxlingar, som han bevarat, den med Rolf Torstendahl i samband med tillkomsten av dennes doktorsavhandling. I ett koncept till ett brev till Torstendahl daterat den 9 maj 1963 skriver Curt:

I den uppsats, som medföljde Edert brev, har Ni en i huvudsak riktig uppfattning av den betydelse Waitz och Seignobos haft för våra forskningar. Men utgångspunkten för en framställning av min broders uppfattning synes mig icke gärna kunna tagas i några hans uttalanden. Den bör tagas i hans skrifter och konkreta behandling av de historiska problemen, allt under jämförelse med tidigare historieskrivning. Endast härigenom kan man få fram det nya och väsentliga.

I ett följande brev till Rolf Torstendahl redogör Curt för den genomgång, som han och jag gjorde av Lauritz Weibulls efterlämnade arkiv under sommaren 1963. I detta brevkoncept av den 18 juni 1963 redogör Curt för den omfattande brevsamling, som finns bevarad efter Lauritz Weibull, men framhåller som ett resultat av sin genomgång därav:

Någon betydelse för kunskapen om min broders syn på historievetenskapens uppgift och metoder torde dessa brev till min broder icke ha. ... Resultatet av min genomgång av min broders efterlämnade papper var sålunda från den synpunkt Ni anlägger, rent negativt. Min broder har själv sört härför. Och säkerligen med full avsikt. Han hade åtminstone under senare årtionden den bestämda uppfattningen, att en framställning av en historikers uppfattning om sin vetenskap endast kan grundas på av honom själv godkända, tryckta skrifter och hans i dessa använda metoder. Egna yttranden i brev eller manuskript, ofta nog av rent tillfällig karaktär, var enligt hans uppfattning av föga eller intet värde. Det tillhör väl också en nu förgången tid att skriva om Saxo och Snorre, om Olaus Petri och andra på grundval av vad dessa själva sagt om sin syn på historien och historieskrivningen.

Curt delade i allo sin bror Lauritz' uppfattning i detta avseende. Själv talade han med mig därom vid upprepade tillfällen. Han tog löfte av mig, att om han plötsligen skulle gå bort, skulle jag sörja för att förstöra de ofullbordade manuskript, som eventuellt kunde finnas i hans kvarlåtenskap. Endast det han själv funnit fullödigt skulle få bilda grundvalen för en värdering av hans livsverk. Curts långa levnad har besparat mig detta: han har själv sörjt för att det inte finns några manuskript eller andra handlingar i hans kvarlåtenskap. Inte heller de brev han fått eller själv skrivit har han bevarat — med undantag av endast något enstaka, som han ansett viktigt och värt att få användas.

En behandling av problemen kring den historisk-kritiska skolans uppkomst och samarbetet mellan Curt och Lauritz Weibull kan därför — i brist på annat källmaterial — endast byggas på en analys av deras respektive publicerade arbeten. Några brev mellan Lauritz och Curt Weibull finns inte bevarade, varken i Lauritz' i och för sig stora brevsamling eller i Curts kvarlåtenskap.¹ I detta läge kan en redogörelse för mina egna minnen av samarbetet med dem båda ha sitt värde.

Med Lauritz Weibull diskuterade jag aldrig frågan om den historisk-kritiska skolans uppkomst eller hans teoretiska ståndpunkt vid tiden för tillkomsten av *Kritiska undersökningar* 1910—11. Däremot deltog jag sedan 1940-talets början i överläggningarna mellan Lauritz och Curt samt hade från våren 1948 ett nära samarbete med Lauritz, vilket ytterligare fördjupades då jag under första hälften av 1950-talet biträdde vid redaktionen av *Scandia*, som jag därefter övertog som ensam redaktör 1957. Jag hade alltså rika tillfällen att studera Lauritz' respektive Curts ställningstaganden i en rad historisk-teoretiska spörsmål under dessa år.

Med min fader Curt diskuterade jag däremot explicit frågorna kring den s.k. Weibullska skolans uppkomst och innebörd, dels i samband med Rolf Torstendahls uppsatser 1963 och hans disputation 1964, dels i förbindelse med Rolf Arvidssons uppsats i *Scandia* 1971, där han under titeln "Källkritisk radikalism och litteraturhistorisk forskning. Lauritz Weibull, Henrik Schück och Joseph Bédier" tog upp detta problem. Under den polemik, som följde i *Scandia* 1972 och 1973 var även jag djupt involverad i diskussioner med Curt. Det synes nu vara på tiden att några av de synpunkter han därvid hävdade — men ej publicerade — fästes på tryck.

Utgångspunkten kan dock tagas i ett brevkoncept av Curts egen hand. I ett sista brev till Rolf Torstendahl innan dennes avhandling gick i tryck, skriver Curt i sitt koncept, daterat den 18 december 1963:

När jag läste L:s (Lauritz') skrifter från tiden före 1909—1910 slog det mig, att brottet mellan dessa och de senare är så till ytterlighet tvärt. Det finns i själva verket inga förbindelsestrådar mellan de båda perioderna, i varje fall icke i fråga om metod. Något helt nytt kommer in i bilden. Du har sett problemet. Men uppriktigt sagt: Du har ej funnit någon lösning på det. *Lösningen finns, men den kommer nog länge, kanske alltid att vara fördold.* (min kurs.)

För att finna denna lösning måste man gå långt tillbaka i tiden. Min kännedom därom bygger på uppgifter förmedlade inom familjen samt egna iakttagelser och erfarenheter. Men framför allt på direkta muntliga uppgifter från Curt själv, både vid den tidpunkt då det ovan citerade brevet till Rolf Torstendahl är skrivet och i samband med debatten med Rolf Arvidsson tio år senare.

Curt Weibull föddes 1886. Han var den yngste i en syskonskara av sju, fem år yngre än sitt närmaste syskon och mer än 13 år yngre än sin äldste bror Lauritz. Hemmet präglades av en för sin tid sällsynt liberal anda. Barnen deltog på lika fot med sin föräldrar i diskussioner och andra aktiviteter. Den liberala inställning till barn och familj, som bröt igenom i intellektuella kretsar på 1880-talet, och som senare fick sin dokumentation i Ellen Keys *Barnets århundrade*, hade i hög grad förverkligats i den familj, inom vilken Curt växte upp. Såsom den yngste kom Curt redan som mycket liten att dragas in i diskussioner långt utöver de för hans ålder vanliga. Många vittnesbörd talar också om ett lillgammalt, men också självständigt och viljestarkt barn. Fadern, Martin Weibull, professor i historia, var — har många omvitnat — en person med stor charm och stark personlig utstrålning. Men han gick plötsligt bort år 1902, då Curt var bara 15 år gammal.

Som historiker tillhörde Martin Weibull en äldre generation. Hans verk, som t.ex. det om *Gustaf II Adolf*, präglades av traditionella värderingar. Endast i ett av hans arbeten, *Memoires de Chanut*, finns en klang av källkritik. I alla hans andra många arbeten om stormaktstid och Skåneland är det den fängslande, konstnärliga framställningen som dominerar, icke de vetenskapliga nyvinningarna. Hans äldste son Lauritz, som samarbetade nära med sin far, var också fram till dennes död och långt därefter starkt påverkad av denne, både vad gäller ämnesval och framställningssätt. Curt däremot, som bara var 15 år gammal vid sin faders död, stod som historiker fri från denna påverkan.

När Curt Weibull efter studentexamen 1904 på allvar började studera historia, fångades hans intresse av den då aktuella metoddebatten. Själv har han ofta berättat för mig, hur studiet av Ernst Bernheims *Lehrbuch der historischen Methode* samt Langlois och Seignobos *Introduction aux études historiques* öppnade nya vyer. Det föll sig naturligt för honom att arbeta efter dessa nya källkritiska linjer, när han något år senare på allvar inledde sin vetenskapliga verksamhet. Hans bror Lauritz var samtidigt hårt engagerad i uppbyggnaden av landsarkivet i Lund samt den till detta och Skånelands historia knutna vetenskapliga verksamheten. "Inom det historiska forskningsfältet" konstaterar Birgitta Odén, "hade Lauritz Weibull fram till denna tidpunkt" (d.v.s. omkring 1906) "inte visat annat än *loyalty*. Hans historiska vetenskapliga arbeten följde — som han själv senare uttrycker det — upptrampade fåror." Vid samma tidpunkt, då Curt avlagt sin filosofie kandidatexamen och påbörjat licentiatstudierna i historia, inleddes det nära vetenskapliga samarbetet mellan bröderna Lauritz och Curt Weibull.

Inom svensk historisk forskning har debatten stått hård om bakgrunden till

Lauritz Weibulls epokgörande skrift *Kritiska undersökningar till Nordens historia omkring år 1000* och varifrån han hämtat sina förebilder till detta arbete. Den roll, som Curt Weibull spelat i detta sammanhang, synes mig ha förbisetts. Det var han — icke Lauritz — som enligt Curts egen utsago från början intresserade sig för den internationella metoddebatten, något som bl. a. ledde till att den nya upplagan av Bernheims *Lehrbuch* i maj 1908 inköptes av Lunds universitetsbibliotek — om också det var Lauritz Weibull och professor Sam Clason, som formellt undertecknade och inlämnade förslaget därom. En ograduerad studerande ägde inte denna förslagsrätt.

Det var samarbetet med Curt, som inspirerade Lauritz Weibull att behandla källorna till Nordens äldsta historia på ett nytt och långt mera kritiskt sätt än någonsin tidigare i svensk historieskrivning. Den ingående kännedomen om detta källmaterial var Lauritz', sättet att utnyttja det och den historiska rekonstruktionen var ett resultat av samarbetet bröderna emellan, där Curts intresse för och orientering i den moderna källkritiken spelat en avgörande roll.

I svensk historiografi och metoddebatt har Lauritz och Curt Weibull nästan undantagslöst behandlats som en enhet under benämningen "bröderna Weibull". Bakgrunden är det nära samarbetet dem emellan. Curt skrev själv därom i *Scandia* 1972:

Det nära vetenskapliga samarbete, som min bror och jag inledde varade i 50 år till hans bortgång 1960. Vi diskuterade alla historiska problem, som vi skrev om, ibland pro et contra. Vi skilde i vår produktion inte skarpt mellan mitt och ditt. Så har t.ex. första kapitlet i min Saxoavhandling rönt inflytande från Lauritz Weibull och på samma sätt dennes "Svolderslaget" från mig. Samarbetet blev fruktbringande, inte minst på grund av vår till naturen något olika läggning. De första resultaten av detta samarbete förelåg samtidigt. År 1911 kom *Kritiska undersökningar*; samma år var jag färdig med min licentiatavhandling. Den omfattade de sista kapitlen i min senare publicerade gradualavhandling om Saxo.

Så långt Curts eget vittnesmål. Detta nära samarbete, som ofta tog formen av häftiga ordväxlingar, innebar dock inte, att deras grundläggande metodiska ståndpunkter i allo sammanföll. Över tid vidgades skillnaderna dem emellan i detta hänseende. För den som själv varit med och någon gång deltagit i dessa debatter, framstod under 1950-talet skillnaderna såsom uppenbara. En analys av deras respektive arbeten ger samma resultat.

Lauritz Weibull var fast förankrad i positivismen med sina rötter i 1880-talet naturvetenskapliga landvinningar och humanistiska radikalism. Källkritiken gav historisk vetenskap en objektiv grund. Kvarlevor och kritiskt analyserade källor av annat slag var den enda utgångspunkten för en rekonstruktion av fakta och händelseförlopp. Saknades säkra källor var det historikerns uppgift att konstatera detta och avstå från synteser byggda på hypotetiska resonemang. Historikerns viktigaste uppgift var — enligt Lauritz Weibull — att rensa de byggstenar, på vilka en rekonstruktion av en förgången verklighet kunde byg-

gas. Men att en rekonstruktion baserad på sådana fakta gav objektiva resultat, därom hyste han inte något tvivel.

Curt Weibull, som tog sin utgångspunkt i samma grundsyn, reserverade sig emellertid under senare år när det gällde möjligheten att objektivt rekonstruera en gången tids verklighet, händelseförloppet och de motiv, som dikterat detta. "Historisk forskning", skriver Curt i *Scandia* 1972, "kan visserligen på denna väg" (d.v.s. genom källkritik och en rekonstruktion i enlighet med "en sträng logiks strängaste lagar") "inte alltid nå till att fastställa 'wie es eigentlich gewesen'. Den arbetar i regel endast på grundval av det skrivna källmaterialet och detta är för alla tidsperioder, även för de senaste, alltför obetydligt och bristfälligt härför. Historisk forskning kan aldrig nå längre än det användbara bevarade källmaterialet räcker", konstaterar Curt Weibull.

Att Curt själv var medveten om skillnaden mellan honom och Lauritz' teoretiska ståndpunkt, framgick med all önskvärd tydlighet i de diskussioner han och jag förde. Just det ovan citerade stycket i hans *Scandia* uppsats 1972 var föremål för ingående debatt oss emellan. I Curts första utkast saknades denna mening. Själv ville jag, att Curt här något utförligare skulle markera skillnaderna i ståndpunkt mellan sig och sin bror Lauritz, så som han preciserade den i samtalen oss emellan. Kompromissen blev sådan som den föreligger i *Scandia*. Det krävs närläsning och ingående analys, för att spåra det ställningstagande för en annan och modernare historie-teoretisk uppfattning, som Curt här ger uttryck för. I en följande mening i samma stycke finns en återklang av samma skillnad — i detta fall på linje med vad Seignobos tidigare givit uttryck för. Curt skriver: "Den framställning av sin rekonstruktion, som en historiker förmår ge, kan samtidigt göra historieskrivningen till ett konstnärligt arbete." En uppfattning som denna skulle det varit främmande för Lauritz att uttrycka.

Den skillnad i ståndpunkter, som här kan spåras, manifesterar sig också i deras respektive produktion. Lauritz Weibull ägnade sig på äldre dagar nästan uteslutande åt editioner av och kommentarer till historiska diplom och akter — den enligt hans sätt att se viktigaste uppgiften för en historiker. Curt Weibulls arbeten kom redan tidigt att vid sidan av analysen också präglas av syntes och övergripande rekonstruktion. Så är fallet i *Sverige och dess nordiska grannmakter under den tidigare medeltiden* från 1921 och *Sveriges och Danmarks äldsta historia* som utkom året därpå. Men i ännu högre grad kom han att skilja sig från sin bror Lauritz både ifråga om ämnesval och framställningssätt i biografien *Drottning Christina*, 1931, och i uppsatsen om *Gustaf II Adolf*, 1932. Explicit ger han uttryck för sin metodiska inställning i polemiken om Stockholms blodbad, riktad mot Niels Skyum Nielsen i *Scandia* 1965.

För Curt Weibull var debatt och polemik något av vetenskapens livsluft. Ofta formade han därvid sina inlägg med en skärpa, som för motparten föreföll präglas av arrogans. Men Curt hade täckning för sina ställningstaganden. Allt vad han publicerade var noga övervägt och prövat i debatter med hans närstående. I dessa både gav och tog han argument. De mängder av ändringar och omskriv-

ningar, som företogs i varje manuskript innan detta lämnades till trycket, vittnar härom.

Curt Weibull förunnades ett långt liv, in i det sista vid god andlig vigör. En av förklaringarna härtill ligger i den glädje och stimulans, han fann i den skarpa vetenskapliga debatten.

År 1964, vid 78 års ålder, drabbades Curt av hjärtinfarkt. Han låg medvetslös i fem dygn. När han slutligen vaknade upp, var läget kritiskt. Han låg till synes döende i sin säng på Vasa sjukhus. Samma dag hade jag fått Niels Skyum Nielsens bok *Blodbadet i Stockholm* i min hand. Vid mitt nästa besök på sjukhuset lämnade jag boken på hans nattygsbord. När jag påföljande morgon kom upp på sjukhuset, satt Curt upp i sin säng med Skyums bok i handen. "Detta måste jag bemöta", var hans första replik. Sedan tillfrisknade han snabbt — enligt läkarna såsom av ett under.

Vid mitt sista samtal med Curt, omedelbart före det han lade sig att sova för att inte vakna följande morgon, diskuterade vi Peter Sawyers nyutkomna arbete *När Sverige blev Sverige*. "Jag skulle så gärna vilja bemöta den där engelsmannen, men jag är så trött, att jag tror inte jag kommer att orka", var en av Curts sista repliker. Hans invändningar mot Peter Sawyers rörde dennes värdering av Adam av Bremen och det sätt varpå han utnyttjat denna källa. Men därtill hoppas jag få återkomma i annat sammanhang.

Curt Weibull förunnades lyckan att dö som han levat — klartänkt och viljestark, mitt i stridens hetta. Jag skulle vilja sluta med ett citat av hans egna slutord i hans uppsats om sin bror Lauritz i *Scandia* 1972, där han erinrar om deras gemensamma kamp:

Det rådde en mäktig humanistisk forskningsglädje, nära nog en upprorsstämning mot en äldre forskning. Det var en fröjd att leva i dessa brytningstider inom historisk forskning, att själv skriva om Saxo och vara med om när Lauritz skrev om Nordens historia omkring 1000. Vi skrev båda stridsskrifter — jag om Saxoforskning och Lauritz om historisk kritisk metod —, i vilka vi energiskt hävdade vår uppfattning gentemot en äldre forskning. Mången gladde sig i dessa tider åt de ord, i vilka Anatole France gav uttryck åt den stämning som rådde: "Les vieillards tiennent beaucoup trop à leurs idées. C'est pourquoi les naturels des îles Fidji tuent leurs parents quand ils sont vieux. Ils facilitent ainsi l'évolution, tandis que nous en retardons la marche en faisant des académies."

Noter

1. Lauritz Weibulls stora brevsamling, huvudsakligen bestående av brev till honom från 1880-talets slut till hans död 1960, har deponerats på Lunds Universitetsbibliotek. Det kan samtidigt nämnas, att Martin Weibulls arkiv, som är ännu mera omfattande än Lauritz' och spänner över tiden från 1850-talets början till hans död 1902, samtidigt överlämnats till Universitetsbiblioteket. De få brev, som återfunnits i Curt Weibulls kvarlåtenskap, kommer tills vidare att förvaras hos undertecknad, medan de excerpter, som finns av källor till drottning Christinas och Carl X Gustafs historia, huvudsakligen från spanska, franska och italienska arkiv kommer att överlämnas till Lunds Universitetsbibliotek.